Юридичні науки

УДК 343.71

Томусяк Ярослав Сергійович
слухач факультету підготовки керівних кадрів
Національної академії
Державної прикордонної служби ім. Б. Хмельницького

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ
CERTAIN ELEMENTS OF OPERATIONAL AND SEARCH CHARACTERISTICS OF ORGANIZATION OF ILLEGAL MIGRATION

Анотація. *Статтю присвячено організаційно-правовому забезпеченню сфери протидії нелегальній міграції: проблемам, тенденціям та механізмам вирішення сучасних законодавчих недоліків. Розкрито теоретичні та практичні аспекти оперативно-розшукової характеристики злочинів. Наголошено, що особливу увагу під час виявлення та документування протиправної діяльності, пов'язаної з нелегальною міграцією, необхідно звертати на те, що до такої діяльності зазвичай залучаються досвідчені фахівці з ІТ-технологій, які відповідають за поширення інформації щодо нелегальної міграції в соціальних мережах.*

Висвітлено питання організація діяльності оперативно-розшукових підрозділів Держприкордонслужби з протидії транскордонній злочинності та чітко визначені цілі використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, які можуть використовуватися: як приводи та підстави для порушення кримінальної справи або проведення невідкладних слідчих дій; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі. У статті здійснено аналіз сутнісних особливостей

оперативно-розшукової діяльності як важливої складової інтегрованого управління кордонами та визначено напрями її вдосконалення. Міграція населення - величезний ресурс, який необхідно раціонально використовувати. З цією метою важливо здійснювати державний контроль за міграційними потоками, що дозволить звести до мінімуму негативні наслідки стихійних переселень і посилити позитивний ефект міграційного руху.

XXI століття інколи називають століттям міграції. Міграційні переміщення, масштаби яких постійно зростають, а напрями і склад урізноманітнюються, перетворилися на помітний чинник розвитку глобалізованого світу. Вони чинять значний вплив на кількісний та якісний склад населення, економіку, політику, культуру. Оскільки міграційна політика значною мірою є відповіддю на виклики міграційних процесів, її аналіз неможливий без усвідомлення особливостей сучасних міграцій. Негативні наслідки міграційного кризи в Європі свідчать про небезпеку неконтрольованих міграційних процесів для забезпечення стабільності в суспільстві, підтримання міжнаціонального миру і згоди.

***Ключові слова**: злочинність,попередження, оперативні підрозділи, документування, удосконалення.*

***Summary.** The article is devoted to the organizational and legal support of the sphere of counteraction to illegal migration: problems, tendencies and mechanisms for solving modern legislative shortcomings. Theoretical and practical aspects of operational and investigative characteristics of crimes are revealed. It is emphasized that when detecting and documenting illegal activities related to illegal migration, it is necessary to pay attention to the fact that such activities usually involve experienced IT professionals who are responsible for disseminating information about illegal migration on social networks.*

The issues of organization of activity of operative-search divisions of the State Border Guard Service on counteraction to cross-border crime are covered and the purposes of use of materials of operative-search activity which can be used are clearly defined: as reasons and bases for initiation of criminal case or carrying out urgent investigative actions; to obtain factual data that may be evidence in a criminal case. The article analyzes the essential features of operational and investigative activities as an important component of integrated border management and identifies areas for improvement. Population migration is a huge resource that must be used rationally. To this end, it is important to exercise state control over migration flows, which will minimize the negative effects of natural resettlement and enhance the positive effect of migration.

The 21st century is sometimes called the century of migration. Migratory movements, the scale of which is constantly growing, and the directions and composition are diversifying, have become a significant factor in the development of a globalized world. They have a significant impact on the quantitative and qualitative composition of the population, economy, politics, culture. Since migration policy is largely a response to the challenges of migration processes, its analysis is impossible without understanding the specifics of modern migration. The negative effects of the migration crisis in Europe indicate the danger of uncontrolled migration processes to ensure stability in society, maintain interethnic peace and harmony.

***Key words**: crime, warnings, operational units, documentation, improvement.*

Вступ. В теорії оперативно-розшукової діяльності як галузі наукового знання, що вивчає злочинність і злочини, необхідно конструювання самостійної оперативно-розшукової характеристики злочинів, в зміст якої необхідно включати такі відомості,використання яких сприяє ефективному застосуванню розвідувально-пошукових сил,

засобів і методів оперативних-розшукових підрозділів [1, с.185]. До основних елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів слід віднести:спосіб вчинення злочинів; ознаки злочинів, що характеризують встановлені способи;найтиповіший перелік документів, найбільш часто підроблених, що виправляються, незаконно видаються перелік предметів, обладнання, механізмів, на яких є сліди злочину; перелік осіб, обізнаних про протиправні дії злочинця, здатних вказати на осіб, обізнаних про них, що знаходяться в близьких зв'язках з підозрюваним у скоєнні злочину, відомості про осіб, найбільш часто виступають в якості хибних свідків, і інших осіб,можливо, причетних до злочину, дані про них, їх посадовий положенні, взаємовідносинах між членами злочинної групи, а також з іншими особами; інші дані, що характеризують протиправні діяння [2, с. 14].

Науковою розробкою питань оперативно-розшукової характеристики злочинів займалися В.С. Батиргарєєва, Ю.Ю. Соломко, В.О. Корольов В.Д. Ларічев, В.Ф. Луговик, Е.П. Костюкович, А.І. Хмиз, і деякі інші вчені. Слід зазначити, що наукових робіт, присвячених питанням оперативно-розшукової характеристики організації незаконної міграції, до теперішнього часу не публікувалося.

Постановка завдання полягає у визначенні способів попередження злочинності мігрантів на даному етапі.

Результати дослідження. На нашу думку, організація незаконної міграції є злочином, виявлення, попередження, припинення і розкриття якого становить значну складність для органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (далі - ОРД), по ряду причин, до числа яких відносяться:

- відсутність у оперативних співробітників необхідних знань про оперативно значущих закономірності злочинної діяльності;

- недосконалість законодавства, що регулює протидію організації незаконної міграції;
- застосовувані злочинцями заходи маскування і конспірації, що утрудняють документування їх дій;
- національні особливості потерпілих від злочинів, які необхідно враховувати при протидії організації незаконної міграції, а також деякі інші причини.

З урахуванням зазначених обставин представляється необхідним формування оперативно-розшукової характеристики організації незаконної міграції, зміст якої може бути використано з метою вдосконалення протидії зазначеним злочинам,здійснюваного співробітниками оперативних підрозділів. Принципово погоджуючись з змістом оперативно-розшукової характеристики, запропонованої С.В. Албулом [3, с. 17-18], в рамках цієї роботи нами будуть розглянуті тільки її деякі, найбільш значущі для ОРД елементи. В ході проведення наукового дослідження проблем, пов'язаних з оперативно-розшуковим протидією організації незаконної міграції, автором роботи було вивчено 25 кримінальних справ, порушених за ч. 2 ст. 332 Кримінального кодексу України (далі - ККУ). Аналіз вивчених кримінальних проваджень дозволив прийти до наступних висновків: при виявленні зазначених злочинів співробітниками оперативних підрозділів в 87% випадках проводилося ОРЗ «Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних систем» і в 13% випадках проводилося ОРЗ «Аудіо, -відеоконтроль».

На нашу думку, поширеність зазначених ОРЗ при документуванні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 332 ККУ, могла б бути ще більше, якби не перешкоди організаційного характеру: відсутність у підрозділів спеціальних технічних можливостей по проведенню ОРЗ, недосвідченість оперативних працівників, а також ряд інших обставин. Практичний досвід по оперативно-розшуковій протидії злочинам,передбаченим ст. 332 ККУ,

дозволяє зробити висновок про те, що тактично виявлення і розкриття організації незаконної міграції, вчиненої організованою групою, нічим не відрізняється від виявлення і розкриття організації незаконної міграції, яку здійснюють групою осіб за попередньою змовою [4, с. 147]. В обох зазначених випадках предмет документування ідентичний, сама злочинна діяльність носить організований характер, а злочинцями застосовуються одні і ті ж прийоми протидії документування їх дій. При цьому в першому випадку кваліфікація злочину буде по ч. 2 ст. 332 ККУ, що дозволяє оперативним співробітникам проводити ОРЗ, що обмежують конституційні права громадян, а в другому випадку кваліфікація злочину буде по ч. 1 ст. 332 ККУ, що не надає підстав для проведення зазначених ОРЗ.

Можливим виходом з ситуації, що склалася могло б стати зміна кримінального закону і доповнення ч. 2 ст. 332 ККУ такими кваліфікуючими ознаками, як організація незаконної міграції групою осіб за попередньою змовою, з використанням службового становища, пов'язана з отриманням доходу або нанесенням шкоди у великих або особливо великих розмірах, а також деякими іншими випадками, коли потрібне проведення ОРЗ, що обмежують конституційні права громадян [5, с. 216]

Однак, на нашу думку, злочинність і караність конкретних діянь повинна визначатися виключно характером і ступенем їх суспільної небезпеки, а зміна кримінального закону з метою вирішення завдань ОРД представляється неправильним.

В ході проведення дослідження автором було опитано 50 оперативних співробітників підрозділів Держприкордонслужби (10 - з підрозділів Західного регіонального управління, 20 - з підрозділів, що знаходяться в Східному регіонально управління, 20 – з підрозділів

Південного регіонального управління), в чиї посадові обов'язки входить оперативно-розшукову протидія організації незаконної міграції.

Вивчення матеріалів оперативно-слідчої та судової практики дозволило визначити принциповий спосіб організації незаконної міграції. На початковому етапі організатор утворює юридична особа, що надає послуги по отриманню нелегальних міграційних документів і підбирає для нього офісні приміщення. Також характерно, що офісні приміщення зазначених юридичних осіб розташовуються в центральній частині міст, часто неподалік від будівель органів державної влади, в тому числі які займають підрозділи міграційної служби. Зазначені дії вчиняються злочинцями для того, щоб ввести в оману потерпілих і створити у останніх уявлення про те, що ними будуть отримані легальні міграційні документи [6, с. 27]. Організатором підбираються інші співучасники, а також купується необхідна для здійснення злочинної діяльності оргтехніка (комп'ютери, принтери, телефони, інше обладнання) і канцелярське приладдя для виготовлення підроблених штампів, печаток і їх відбитків та інших документів. Реклама про послуги, що надаються освіченим злочинцями юридичною особою, здійснюється за допомогою розміщення оголошень в метрополітені, на вокзалах, в інших громадських місцях, в тому числі з використанням громадян, спеціально найнятих для цієї роботи і не обізнаних про злочинну діяльність. Реклама може розміщуватися в мережі Інтернет, в тому числі в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм» і в деяких інших. Співучасники злочинної діяльності, що знаходяться в офісних приміщеннях, приймають у іноземних громадян документи, в тому числі паспорта та міграційні картки, термін реєстрації яких на території України закінчився, отримують грошові кошти за здійснення вищевказаних дій. Отримані від іноземних громадян документи передаються особам, які здійснюють їх підробку і інші неправомірні дії. Характерно, що зазначені особи перебувають не в офісних приміщеннях,

займаних юридичною особою, а в інших, спеціально підібраних для зазначених цілей приміщеннях, часто житлових. Дані дії здійснюються злочинцями для утруднення документування їх діяльності, за для утруднення проведення таких ОРЗ, як спостереження і обстеження приміщень, будівель, споруд, ділянок місцевості і транспортних засобів [7, с. 28-29]. У даних приміщеннях злочинці незаконно виготовляють і заповнюють повідомлення про прибуття іноземних громадян в місце перебування для тимчасової реєстрації, виготовляють підроблені трудові договори і незаконно проставляють на них відбитки печаток для оформлення іноземним громадянам дозволу на роботу терміном на 1 рік, проставляють відбитки печаток в бланки медичних документів, формують остаточний пакет документів для подачі в підрозділи міграційної служби для оформлення дозволу на роботу, а також незаконно виготовляють від імені іноземних громадян без відома і згоди останніх підроблені довіреності на право подачі документів в міграційну службу. Після подачі підготовленого злочинцями пакета зазначених документів і подальшого на їх основі незаконного отримання дозволів на роботу з міграційної служби, злочинці передають їх іноземним громадянам в офісних приміщеннях, займаних юридичною особою, створеним для здійснення злочинної діяльності.

Необхідно відзначити, що в разі необізнаності іноземних громадян про нелегальність одержуваних ними дозволів на роботу, зазначені дії злочинців додатково кваліфікуються як шахрайство за відповідною частиною ст. 190 ККУ. Зазначений вище процес злочинної діяльності може бути як більш складним, наприклад, коли організація незаконної міграції в Російську Федерацію починається на території іноземних держав або поширюється по значній території Росії, так і більш простим, коли злочинці обмежуються тільки незаконною постановкою іноземних громадян на міграційний облік.

Висновки. Підводячи підсумок вищевикладеного, необхідно відзначити, що представлені в цій статті особливості організації незаконної міграції необхідно враховувати як в практичній діяльності - для підвищення ефективності оперативно-розшукових протидії зазначеним злочинам, так і в науковій роботі - при розробці методик виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів, передбачених ч. 2 ст. 332 ККУ, тому що зазначена інформація може бути використана для пошукової роботи, для планування ОРЗ у справах оперативного обліку, а також в ході оперативно-розшукової забезпечення попереднього розслідування злочинів.

Література

1. Луговик, В. Ф. Проблемы формирования учения об оперативно-розыскной характеристике преступлений // Оперативник (сыщик). 2006. № 4 (9). С. 185.
2. Никифорчук Д. Й. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності / Д. Й. Никифорчук, С. Ю. Греченко // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15-16 жовтня 2015 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2015. С. 14.
3. Албул С. В. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / С. В. Албул. Одеса: Астропринт, 2017. С.17-18.
4. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення / М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2(33). С. 147.

5. Цехан Д. М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ: монографія / Д. М. Цехан. Одеса: Юридична література, 2011. С. 216.
6. Хахановський В. Г. Інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД: основні поняття та нормативно-правова база / В.Г. Хахановський // Шляхи удосконалення оперативнорозшукової діяльності: Збірник наукових праць / Гол. ред. В. Л. Ортинський. Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2002. С. 26.
7. Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України / М. І. Карпенко, О. М. Москаленко // Юридична наука. 2012. № 9. С. 27.